

Joanna Adamowicz

Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska

Andrea Sander

Ministerstwo Rozwoju Wsi, Środowiska i Rolnictwa Brandenburgii

Procedura oceny oddziaływania na środowisko w Polsce i w Niemczech (Brandenburgii)

- istotne różnice i podobieństwa

Streszczenie: niniejszy artykuł poświęcony jest zasadniczym różnicom i podobieństwom między polskim i niemieckim systemem ocen oddziaływania na środowisko w zakresie przedsięwzięć i dokumentów strategicznych. Informacja ta ma kluczowe znaczenie dla efektywności prowadzenia procedur transgranicznych w tym zakresie. Różnice systemowe nie dotyczą tylko kwestii prawnych, ale w dużym stopniu organizacji i funkcjonowania administracji oraz różnic językowych.

Słowa kluczowe: oceny oddziaływania na środowisko, współpraca transgraniczna, umowa polsko-niemiecka w zakresie ocen oddziaływania na środowisko dla przedsięwzięć, procedury odwoławcze.

1. Wstęp

Pomimo, że procedura oceny oddziaływania na środowisko dalej procedura oos dla przedsięwzięć i dokumentów strategicznych w Polsce jak i w Niemczech prowadzona jest zgodnie z zapisami dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko, dalej Dyrektywa 2011/92/UE (niniejszy artykuł nie uwzględnia zmian prawnych skutkujących przyjęciem Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/52/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. zmieniającej dyrektywę 2011/92/UE, gdyż zmiany te nie zostały jeszcze w pełni transponowane do prawodawstwa krajowego obu państw) i Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny oddziaływania niektórych planów i programów na środowisko, dalej

Dyrektywa 2001/42/UE to sposób jej implementowania do prawa krajowego wykazują wiele różnic. Znajomość tych różnic ma istotne znaczenie ze względu na fakt, że procedura transgranicznej ooc wymaga udziału drugiego państwa, na którego terytorium – na środowisko i zdrowie ludzi - realizacja inwestycji czy wdrożenie ustaleń planu lub programu może znacząco oddziaływać. Współpraca w zakresie ocen oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym stanowi wyzwanie dla obu stron (strony pochodzenia – państwo planujące inwestycję lub opracowujące dokument, i strony narażonej – państwo, na którego środowisko i zdrowie ludzi planowana inwestycja lub ustalenia dokumentu mogą oddziaływać), gdyż oprócz różnic wynikających z systemów prawnych, występują też różnice istotne związane z kulturą administracyjną, powiązaniem instytucjonalnymi, a także kwestie językowe. Organizowane przez Kraj Związkowy Brandenburgię oraz Generalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska polsko-niemieckie seminaria dotyczące ocen oddziaływania na środowisko służyły bliższemu poznaniu istotnych różnic oraz nawiązaniu osobistych relacji między partnerami, co wpływa na efektywność współpracy dwustronnej. Podstawę do przedstawionych poniżej analiz porównawczych stanowią informacje zebrane w trakcie tych seminariów.

2. Umowa polsko-niemiecka w zakresie procedury ooc jako podstawa do prowadzenia postępowania transgranicznego

Udział w transgranicznych ocenach oddziaływania na środowisko jest uregulowany prawem międzynarodowym: zapisami Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, sporządzonej w Espoo dnia 25 lutego 1991 r. dalej: Konwencja z Espoo (dla przedsięwzięć) oraz art. 10 Protokołu w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, sporządzonego dnia 21 maja 2003 r. w Kijowie (w zakresie planów i programów). Na poziomie Unii Europejskiej obowiązek prowadzenia ocen oddziaływania na środowisko, w tym w kontekście transgranicznym wynika z zapisów Dyrektywy 2011/92/UE i Dyrektywy 2001/42/UE. Obowiązująca od 2007 r. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec o realizacji Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym z dnia 25 lutego 1991 r., sporządzona dnia 11 kwietnia 2006 r. w Neuhausen am Neckar dalej: Umowa z 2006r. konkretyzuje prawa i obowiązki stron w ramach prowadzonej transgranicznej ooc dla

przedsięwzięć. Kwestie strategicznej ooś w kontekście transgranicznym między Polską a Niemcami zostaną uregulowane w umowie, która jest w chwili obecnej jest w przygotowaniu. Nowa umowa będzie zawierała również dodatkowe regulacje w zakresie procedury ooś dla przedsięwzięć.

Przebieg procedury ooś opisany w Umowie z 2006 r. zawiera następujące elementy:

1. Powiadomienie przez stronę pochodzenia o planowanym przedsięwzięciu wraz przekazaniem wymaganych informacji, (art.2 ust. 1 i art. 1 ust. 1 Umowy z 2006 r.);
2. Potwierdzenie odbioru powiadomienia przez stronę narażoną i ewentualna deklaracja uczestnictwa w ciągu 30 dni od dnia otrzymania powiadomienia (art. 2 ust. 3 Umowy z 2006 r.);
3. Przekazanie przez stronę pochodzenia dokumentacji oceny oddziaływania środowisko; określenie terminu na przekazanie opinii organów i uwag społeczeństwa (art. 3 Umowy z 2006 r.);
4. Poinformowanie przez stronę narażoną swoich organów (art.5 Umowy z 2006 r.) i społeczeństwa (art. 4 Umowy z 2006 r.) o możliwości zgłaszania uwag i zastrzeżeń do dokumentacji oraz o środkach odwoławczych wynikających z prawodawstwa strony pochodzenia;
5. Przekazanie przez stronę narażoną stronie pochodzenia opinii organów (art. 5 Umowy z 2006 r.); ewentualna deklaracja udziału w konsultacjach w formie spotkania (art. 7 ust. 2 Umowy z 2006 r.); przekazanie uwag i zastrzeżeń społeczeństwa strony narażonej (art. 4 Umowy z 2006 r.);
6. Uzgodnienie terminu konsultacji, jeśli jest to zasadne, przeprowadzenie konsultacji i ich zakończenie przed wydaniem decyzji dla przedsięwzięcia (art. 7 Umowy z 2006 r.);
7. Wydanie decyzji dla przedsięwzięcia i przekazanie jej stronie narażonej (art. 8 ust. 1 Umowy z 2006 r.);
8. Podanie przez stronę narażoną decyzji do wiadomości publicznej (art. 8 ust. 1 Umowy z 2006 r.);
9. Przeprowadzenie analizy porealizacyjnej dla przedsięwzięcia i przekazanie jej wyników stronie narażonej, jeśli tak ustalono w ramach konsultacji (art. 9 Umowy z 2006 r.).

Umowa z 2006 r. zawiera ponadto regulacje dotyczące zakresu wymaganego tłumaczenia dokumentów na język strony narażonej (art. 11) oraz

przykładowe formularze powiadomienia, potwierdzenia otrzymania powiadomienia i deklaracji udziału w procedurze w języku polskim i niemieckim (załączniki od 1 do 3).

Mimo, że Umowa z 2006 r. obowiązuje od wielu lat to jej praktyczne stosowanie nadal przysparza pewnych trudności jak wynika z rozmów prowadzonych w trakcie seminariów. Dla przykładu dla organów strony niemieckiej (Brandenburgii) etap powiadomienia (pkt 1) i konsultacji (pkt 6) jest czymś nieznanym w praktyce administracyjnej. Organy niemieckie są zobligowane na etapie powiadomienia o równoległe przekazanie informacji o planowanym przedsięwzięciu do strony polskiej jak i niemieckich organów środowiskowych szczebla centralnego i kraju związkowego (art. 2 Umowy z 2006 r.). Przesłanką tego rozwiązania było uzyskanie przez urzędy centralne informacji o toczących się w Niemczech procedurach transgranicznych. Ponadto, praktyką nową dla niemieckich organów, zwłaszcza szczebla regionalnego jest fakt, że polskim punktem kontaktowym w przypadku przekazania powiadomienia o inwestycjach, które mogą oddziaływać transgranicznie na środowisko nie jest urząd wojewódzki w Polsce, odpowiednik szczebla regionalnego, ale zawsze urząd centralny - Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska dalej GDOŚ. Również konsultacje transgraniczne w formie, w jakiej przewiduje Umowa z 2006 r. i Konwencja z Espoo (art. 5) są czymś nowym, jeśli chodzi o niemieckie prawodawstwo. Odmienność ta polega na tym, że choć przy wydawaniu w Niemczech pozwoleń o charakterze zintegrowanym (np. pozwolenia wodnoprawne, pozwolenie emisyjne) w procedurze przewidziany jest szeroki udział organów i społeczeństwa to decyzję i warunki realizacji przedsięwzięcia podejmuje jeden organ wiodący. W przypadku konsultacji transgranicznych, dochodzi dodatkowy etap w procedurze, który polega na porozumieniu się ekspertów dwóch państw w ramach dwustronnych negocjacji w zakresie np. działań mających na celu wyeliminowanie lub redukcję negatywnych oddziaływań transgranicznych. Ten proces negocjacji wymaga ustalenia harmonogramu, za który w Niemczech odpowiadają urzędy federalne lub urzędy centralne kraju związkowego (§ 8 ust. 2 UVPG). Oprócz aspektów czasowych związanych z trwaniem tego procesu istotne znaczenie ma zakres tematyczny, w którym podejmowane są decyzje w ramach konsultacji. Ważną kwestią jest wnoszenie odwołania od pozwoleń oraz dodatkowe koszty realizacji uzgodnionych środków minimalizujących, które ponosi inwestor.

Z kolei dla strony polskiej nowym rozwiązaniem jest niemiecki system ocen oddziaływania na środowisko, który integruje oś w ramach procedury wydania pozwoleń inwestycyjnych i zatwierdzenia planu. Każda

z tych procedur charakteryzuje się innym przebiegiem i wydaniem innego rodzaju decyzji administracyjnej. Specyfiką niemieckiego procesu inwestycyjnego nie znaną w Polsce są np. procedura zatwierdzania planu (Planfeststellungsverfahren) czy procedura gospodarki przestrzennej (Raumordnungsverfahren dalej ROV), w ramach których prowadzi się oś dla przedsięwzięć, a nie jak można by wnioskować dla planów. W przypadku ROV procedura ma charakter oceny planistycznej, której wynik wymaga uwzględnienia w dalszych postępowaniach zmierzających do wydania pozwolenia na realizację inwestycji. W praktyce oznacza to, że GDOŚ jako organ koordynujący procedury oś w kontekście transgranicznym współpracuje nie tylko z federalnym ministerstwem właściwym w kwestiach środowiska, ale również z ministerstwami środowiskowymi 3 krajów związkowych (Brandenburgii, Saksonii i Meklemburgii-Pomorza Przedniego) jak i dodatkowo niemieckimi urzędami odpowiedzialnymi za planowanie przestrzenne, górnictwo, żeglugę i transport, bezpieczeństwo jądrowe, które są właściwe w kwestii wydawania decyzji i opracowywania dokumentów strategicznych. Tak duża liczba instytucji, z którymi prowadzona jest współpraca i wymiana informacji stanowi w opinii strony polskiej ogromne wyzwanie. Dlatego tak istotnym jest dla strony polskiej otrzymanie wraz z powiadomieniem informacji, w ramach jakiej procedury prowadzona jest oś i jaki jest przebieg tej procedury. Brak tej informacji powoduje niejednokrotnie nieporozumienia, które dotyczą np. zawartości i stopnia szczegółowości informacji przedstawionej w dokumentacji oś. W ramach prowadzonych spotkań polsko-niemieckich postulowano również wyodrębnienie w dokumentacji oś rozdziału poświęconemu potencjalnym oddziaływaniom transgranicznym, w którym uwagi zgłoszone przez stronę narażoną do zakresu dokumentacji oś i ocena wpływu transgranicznego zostałyby przeanalizowane.

Uwzględniając fakt, że o skutecznej współpracy międzynarodowej decyduje wzajemne poznanie i budowanie zaufania, aspekt dużej liczby partnerów po stronie niemieckiej ma duży wpływ na współpracę transgraniczną w tym zakresie.

Istotną kwestią dla obu stron jest fakt, że w przypadku postępowań transgranicznych w ramach procedury oś stosuje się terminy przewidziane w ramach udziału społeczeństwa obowiązujące w kraju strony pochodzenia (art. 10 Umowy z 2006 r.). Społeczeństwo strony narażonej ma też możliwość zgłaszania uwag w swoim języku lub języku strony pochodzenia bezpośrednio do organów strony pochodzenia lub też za pośrednictwem swoich organów, koordynujących procedurę transgraniczną. Wynika to z zasady

zapewnienia jednakowych praw społeczeństwu strony pochodzenia i narażonej (art. 2 pkt 6 Konwencji z Espoo). W przypadku, gdy stroną pochodzenia jest Polska czas trwania udziału społeczeństwa w Niemczech odpowiada okresowi obowiązującemu w Polsce i odwrotnie. Takie działanie wymaga znajomości systemu regulacji strony pochodzenia w tym zakresie. Należy zwrócić uwagę, że w przypadku przedsięwzięć lub dokumentów budzących ogromne zainteresowanie społeczne do urzędu strony pochodzenia wpływa nawet do kilkudziesięciu tysięcy uwag w języku strony narażonej, co wymaga odpowiedniego przygotowania organizacyjnego.

3. Obowiązek prowadzenia oceny oddziaływania na środowisko wynikający z polskiego i niemieckiego prawa krajowego

Podstawy prawne do prowadzenia oceny oddziaływania na środowisko

Zarówno polskie jak i niemieckie przepisy obejmują kilka możliwości określających, czy prowadzenie procedury ooś jest wymagane.

W polskim prawie o konieczności prowadzenia postępowania ooś decyduje ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U.2016.353 ze zm.) dalej P-UOOŚ i Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz.U. 2016. 71 j.t.) dalej P-RRMP.

Polские przepisy wyróżniają w tym zakresie:

1. „obligatoryjną procedurę ooś” ze względu na rodzaj planu lub programu albo przedsięwzięcia, a w przypadku przedsięwzięć osiągnięcie konkretnych wartości progowych;
2. „fakultatywną procedurę ooś” opierającą się na badaniu indywidualnym w odniesieniu do potencjalnych znaczących oddziaływań na środowisko na skutek realizacji założeń planu lub programu, a dla przedsięwzięć, w przypadku wystąpienia znaczącego oddziaływać na środowisko;
3. „procedura ooś ze względu możliwe oddziaływanie na obszary Natura 2000” zarówno w wyniku realizacji przedsięwzięć, jak

i założeń planów lub programów, które mogą oddziaływać na cele ochrony tych obszarów.

W niemieckim prawodawstwie konieczność prowadzenia procedury oceny wynika z prawa federalnego – Ustawa o ocenach oddziaływania na środowisko z dnia 24 lutego 2010 r. dalej UVPG (*BGBI. IS.94*) i prawa krajów związkowych w tym zakresie – Ustawa oceny oddziaływania na środowisko Brandenburgii z dnia 10 lipca 2002 r. (*GVBl. I S.62*) dalej BbgUVPG. Oprócz wymienionych przepisów w Niemczech obowiązuje dodatkowo prawodawstwo sektorowe, które zawiera szczególne regulacje dotyczące sposobu prowadzenia oceny, czyli „jak” a nie „czy” prowadzić ocenę oddziaływania na środowisko. Przy określaniu zasadności prowadzenia procedury oceny niemieckie prawo niemieckie wyróżnia te same kategorie:

1. „obligatoryjna procedura oceny” ze względu na rodzaj planu lub programu albo przedsięwzięcia, a przy przedsięwzięciach też przy osiągnięciu określonych wartości progowych, które są ogólnie obowiązujące i zdefiniowane w konkretnych przepisach (§§ 3b, 14b ust. 1 pkt. 1 UVPG);
2. „fakultatywna procedura oceny” jako wynik badania indywidualnego dla przedsięwzięć, planów lub programów. W ramach fakultatywnej procedury oceny dla przedsięwzięć może być wymagana ogólna ocena poprzedzająca lub lokalizacyjna ocena poprzedzająca (w drugim przypadku możliwość wystąpienia znaczącego oddziaływania na środowisko ocenia się w szczególności w odniesieniu do uwarunkowań środowiskowych lokalizacji). W przypadku planów i programów zwraca się uwagę na to czy ramy określone w dokumencie odnoszą się do przedsięwzięć mogących oddziaływać na środowisko, a w szczególności jaką moc wiążącą mają przedmiotowe dokumenty dla realizacji tych przedsięwzięć (§ 14b ust. 1 pkt 2 UVPG)
3. „procedura oceny ze względu na oddziaływanie na obszary Natura 2000” dla działań, planów i programów, które mogą wystąpić na obszarach Natura 2000 (§ 14c UVPG).

Konieczność przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko na przykładzie konkretnych przedsięwzięć, planów i programów

Rodzaj i liczba przedsięwzięć, dla których prowadzi się procedurę oceny określona została w Dyrektywie 2011/92/UE (art. 4 i załączniki I i II). Prawo

europiejskie określa minimalną listę przedsięwzięć, dla których wymagane jest prowadzenie obligatoryjnej procedury oos (załącznik I). Do takich przedsięwzięć należą m.in. rafinerie, elektrociepłownie od 300 MW, elektrownie jądrowe i instalacje do przetwarzania napromieniowanego paliwa jądrowego, inwestycje infrastrukturalne jak koleje, lotniska, drogi, drogi wodne i porty spełniające odpowiednie kryteria wielkości. W przypadku pozostałych przedsięwzięć państwom członkowskim pozostawiono możliwość wyboru sposobu kwalifikacji przedsięwzięć podlegających procedurze oos (progi lub kryteria czy badanie indywidualne) jak i obowiązku prowadzenia procedury oos dla przedsięwzięć z załącznika II Dyrektywy 2011/92/UE. W prawie polskim o rodzajach przedsięwzięć, które podlegają ocenie oddziaływania na środowisko rozstrzygają zapisy P-RRMP. W Niemczech katalog przedsięwzięć wymagających oos zawarty został w załączniku I niemieckiej D-UVPG i Bbg-UVPG i (§ 3a i dalsze oraz załącznik I UVPG i § 3 i załącznik 1 Bbg UVPG). Istotne różnice występują w obu regulacjach prawnych, jeśli chodzi o drugą grupę przedsięwzięć, dla której państwom członkowskim pozostawiono swobodę decydowania o konieczności prowadzenia procedury oos.

W Niemczech - elektrociepłownie i inne instalacje do spalania o mocy cieplnej co najmniej 200 MW podlegają obligatoryjnej procedurze oos, natomiast instalacje o mocy od 50 MW podlegają ogólnemu badaniu indywidualnemu, a wśród nich w zależności od stosowanego paliwa – przy mocy od 1 MW lub 20 MW podlegają indywidualnemu badaniu ze względu na lokalizację (§§ 3a i dalsze i nr 1.1 i 1.2 załącznik 1 UVPG). W Polsce z kolei obligatoryjnej procedurze oos podlegają elektrownie o mocy od 300 MW, a badaniu indywidualnemu elektrownie przy zastosowaniu paliwa stałego o mocy nie mniejszej niż 10 MW lub przy zastosowaniu innego paliwa o mocy co najmniej 25 MW (§ 2 ust. 1 nr 3 i § 3 ust.1 nr 4 P-RRMP).

Zgodnie z niemieckimi regulacjami obligatoryjnej procedurze oos podlegają farmy wiatrowe (co najmniej 3 siłownie o mocy nie mniejszej niż 10 kW i wysokości powyżej 35 m) o liczbie siłowni nie mniejszej niż 20 sztuk, z kolei ogólne badanie indywidualne prowadzi się dla farmy od 16 do 19 siłowni. Przy 3-5 sztukach prowadzi się badanie indywidualne ze względu na lokalizację. Zgodnie z polskimi przepisami również pojedyncza siłownia (wysokość co najmniej 30 m) podlega badaniu indywidualnemu. Natomiast obligatoryjnej procedurze oos podlegają w Polsce te farmy wiatrowe, których moc przekracza 100 MW oraz wszystkie morskie farmy wiatrowe zlokalizowane na polskim morzu terytorialnym (§ 3 ust. 1 nr 6 i § 2 ust. 1 nr 5 P-RRMP).

Investycje takie jak budowa autostrad i dróg ekspresowych wymagają zarówno w Polsce jak i w Niemczech obligatoryjnej procedury ooś. Niewielkie różnice występują przy kwalifikacji pozostałych dróg. W przypadku budowy nowych dróg krajowych (4 pasy i więcej) w Niemczech obligatoryjną procedurę ooś prowadzi się dla dróg o odcinkach dłuższych niż 5 km (w przypadku przebudowy drogi - od 10 km długości). Jeśli chodzi o budowę dróg o znaczeniu regionalnym (wojewódzkich) obligatoryjną ooś prowadzi się dla dróg o długości powyżej 10 km (§ 3 i nr 19 załącznik 1 Bbg-UVPG). Badanie indywidualne w ramach procedury ooś dla dróg prowadzone jest w Brandenburgii dodatkowo ze względu na różne formy ochrony dóbr kulturowych i naturalnych w regionie. Próg ustanowiony jest dla dróg od długości 1,5 km, a dodatkowo jako wskaźnik obciążenia hałasem stosuje się natężenie ruchu. Progów nie stosuje się jednak, gdy jest prawdopodobieństwo oddziaływania na obszary Natura (§ 3 i nr 20 (lit. a i f) załącznika 1 Bbg-UVPG). W Polsce w przypadku dróg innych niż autostrady i drogi ekspresowe obligatoryjnej ooś podlegają jedynie drogi o długości powyżej 10 km (4 pasy ruchu), a dla dróg o długości od 1 km prowadzi się badanie indywidualne (§ 2 ust. 1 nr 32 i § 3 ust. 1 nr 60 P-UOOS).

Rzadziej i w mniejszym zakresie prowadzi się oceny oddziaływania na środowisko dla planów i programów. Regulacje prawa europejskiego z mniejszą dokładnością dokonują podziału na dokumenty strategiczne podlegające obligatoryjnej procedurze ooś niż to jest w przypadku przedsięwzięć. Jednakże ze względu na duży zasięg terytorialny objęty dokumentami strategicznymi częściej może występować oddziaływanie transgraniczne w przypadku ich realizacji. Polskie przepisy przewidują przeprowadzenie obligatoryjnej procedury ooś w przypadku planowania przestrzennego na szczeblu krajowym, wojewódzkim i gminnym, w tym uwzględnia się również strategię i koncepcję. W przypadku strategicznych dokumentów sektorowych strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko w Polsce prowadzi się, gdy dokumenty wyznaczają ramy do realizacji przedsięwzięć, które mogą znacząco oddziaływać na środowisko. Ponadto strategiczną procedurę ooś prowadzi się w przypadkach, gdy przy realizacji dokumentów może wystąpić znaczące oddziaływanie na obszary Natura 2000.

Niemieckie przepisy oprócz planowania przestrzennego obligatoryjnej procedurze strategicznej ooś poddają również plany obejmujące transport, w tym rozbudowę infrastruktury związanej z transportem powietrznym, plany zarządzania ryzykiem powodziowym i programy działań w ramach gospodarki wodnej oraz plany zabudowy i użytkowania terenu

(§ 14b ust. 1 nr 1 i nr 1 załącznika 3 UVPG). Również jeśli z wstępnej oceny wynika, że dokument stanowi ramy do realizacji inwestycji procedurze oos podlegają następujące dokumenty: plany i koncepcje dotyczące gospodarki odpadowej, kwestii związanych z hałasem i jakością powietrza (§§ 14b ust. 1 nr 2 i 2 załącznika 3 UVPG). W Brandenburgii obligatoryjnej strategicznej procedurze oos podlegają również plany rozwoju transportu szczebla regionalnego jak i planowanie i rekultywacja obszarów w zakresie wydobycia węgla brunatnego (§ 4 ust. 1 nr 1.1 i 1.3.4 załącznik 2 Bb-UVPG).

4. Przebieg procedury oceny oddziaływania na środowisko: podobieństwa i różnice oraz inny ważne aspekty skutecznego uczestnictwa

Zarówno polskie jak i niemieckie przepisy spełniają wymogi prawa europejskiego w zakresie przebiegu procedury oos i wyodrębniają następujące etapy:

1. Stwierdzenie konieczności przeprowadzenia procedury oos, w razie potrzeby na podstawie badania indywidualnego (screening);
2. Określenie zakresu dokumentacji oos (scoping);
3. Opracowanie dokumentacji oos;
4. Opiniowanie dokumentacji przez organy i społeczeństwo;
5. Ocena i uwzględnienie oddziaływania na środowisko w decyzji (możliwość zaskarżenia decyzji);
6. Przedstawienie podsumowania w zakresie oddziaływania na środowisko dla przedsięwzięć/podsumowanie w strategicznej oos;
7. Podanie decyzji do wiadomości publicznej;
8. Monitoring (fakultatywnie dla przedsięwzięć).

Sposób prowadzenia procedura oos w obu państwach wykazuje wiele różnic, które wynikają nie tyle z kwestii prawnych, co z różnej praktyki administracyjnej.

Różnice w strukturze administracji publicznej. Samodzielna, a zintegrowana procedura oos

Niemcy są państwem federalnym, podzielonym na 16 krajów związkowych, z czego 3 z nich graniczą z Polską. Kraje związkowe posiadają dużą autonomię, jeśli chodzi o kompetencje w zakresie tworzenia prawa (zob.

rozd. 2) i stanowienia o strukturze organizacji administracji. W związku z tym każdy graniczący z Polską kraj związkowy ma odmienną strukturę urzędów. Ze względu na to, że w Niemczech przyjęto tak zwany zintegrowany system w zakresie ooś (włączony w procedury wydawania pozwoleń, przyjmowania programów i planów) liczba urzędów, które prowadzą postępowania ooś jest znacząca. Patrząc z punktu widzenia strony polskiej oznacza to rozproszenie kompetencji (zob. rozdz. 2). Te same urzędy po stronie niemieckiej są właściwe w przypadku krajowej i transgranicznej ooś (art. 12 Umowy z 2006 r.). W większości przypadków tylko jedna decyzja administracyjna zostaje wydana (one stop-agency) w ramach uzyskiwania pozwoleń na realizację inwestycji/decyzji dla planu zatwierdzającego oraz oceny oddziaływania na środowisko. Jeśli niemieckie prawo wymaga uzyskania kilku pozwoleń np. pozwolenie wodnoprawne i emisyjne dla przedsięwzięcia odprowadzającego ścieki to określa się urząd wiodący, odpowiedzialny za przeprowadzenie procedury ooś. Ten urząd w szczególności jest odpowiedzialny za przedstawienie podsumowania w zakresie oddziaływania na środowisko (§ 14 UVPG, § 3 ust. 3 BbgUVPG).

Polska z kolei jest krajem unitarnym podzielonym na 16 województw. Wraz z utworzeniem w 2008 r. Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, GDOŚ uzyskał określone kompetencje w zakresie ochrony środowiska, w tym koordynowania transgranicznej ooś. GDOŚ podlega 16 regionalnych dyrektorów ochrony środowiska. Kluczową kwestią w rozumieniu sposobu funkcjonowania systemu ooś dla strony niemieckiej jest fakt, że w Polsce ooś jest samodzielną procedurą administracyjną kończącą się wydaniem decyzji administracyjnej, od której przysługuje odwołanie (art. 71 P-UOOS). Decyzja ta określa warunki środowiskowe realizacji inwestycji i jest wiążąca w stosunku do kolejnych pozwoleń wydawanych w ramach procesu inwestycyjnego, takich jak pozwolenie na budowę i innych (art. 72 ust. 1 P-UOOS). W zależności od rodzaju inwestycji i jej lokalizacji właściwymi organami do wydawania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach są: wójt, burmistrz i prezydent miasta, regionalny dyrektor ochrony środowiska, starosta i dyrektor regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych a dla inwestycji z zakresu obiektów jądrowych GDOŚ (art. 75 ust. 1 P-UOOS). W przypadku przedsięwzięć, które mogą oddziaływać transgraniczne również te same organy prowadzą procedurę jednakże udział drugiego państwa w procedurze koordynuje GDOŚ. Dla niemieckich organów jest to o tyle istotne, że punktem do kontaktu w przypadku oddziaływań transgranicznych jest zawsze GDOŚ. W Polsce w ramach systemu ooś utworzono gremia doradcze w zakresie ocen oddziaływania na środowisko nieznane w systemie niemieckim i funkcjonują one na zarówno na szczeblu centralnym przy

GDOŚ jak i przy rdoś - komisje do spraw ocen oddziaływania na środowisko. Składają się one z ekspertów z różnych dziedzin ochrony środowiska, którzy opiniują szczególnie skomplikowane inwestycje, przygotowują ekspertyzy jak i propozycje przepisów prawnych (art. 132-136 P-UOOŚ).

Udział społeczeństwa: z dużym znaczeniem ustnego wysłuchania w Niemczech, a rozprawą administracyjnej w Polsce

W Polsce społeczeństwo ma możliwość zgłaszania swoich uwag i zastrzeżeń w ramach procedur ooś zarówno w formie pisemnej, ustnej do protokołu jak i w formie elektronicznej (art. 34 pkt 1, 2 i 3 P-UOOŚ). Uwagi mogą być wnoszone w terminie 21 dni od podania do wiadomości informacji o wyłożeniu dokumentu (art. 33 ust. 1 pkt 7 P-UOOŚ). Rozprawy administracyjne, choć przewidziane prawem (art. 36 P-UOOŚ) w praktyce są organizowane rzadko. W rozprawie administracyjnej ma prawo wziąć każdy obywatel. Informacja na temat, w jaki sposób zostały uwzględnione zgłoszone uwagi i zastrzeżenia musi znaleźć się w uzasadnieniu decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach (art. 85 ust. 1 pkt 1 lit. a P-UOOŚ).

W Niemczech przyjęty termin na zapoznanie się dokumentami w ramach procedury ooś wynosi 1 miesiąc, dodatkowo doliczane są 2 tygodnie na składanie uwag w formie pisemnej lub do protokołu (§ 9 ust. 1i 14 i UVPG). Stronie polskiej potrzebna jest wiedza na temat sposobu podawania w Niemczech informacji do wiadomości publicznej polegającego na tym, że obwieszenie zamieszcza się w dziennikach urzędowych kraju związkowego, które publikowane są 2 razy w miesiącu. Oznacza to, że przekazanie dokumentacji, która ma zostać podana do wiadomości publicznej w Niemczech po terminie redakcyjnym dziennika może wiązać się z wydłużeniem etapu udziału społeczeństwa o kolejne 2 tygodnie. Istotną różnicą jest też fakt, że w przypadku przesyłania uwag w procedurze z udziałem społeczeństwa pocztą do niemieckich urzędów liczy się data wpłynięcia pisma do organu, a nie jak jest to przyjęte w Polsce - data stempla pocztowego. Z końcem roku 2013 w wyniku zmian przepisów możliwe jest zgłaszanie uwag przez polskie społeczeństwo i organy do organów strony niemieckiej również w formie elektronicznej (art. 9a UVPG). W ramach udziału społeczeństwa w przypadku przedsięwzięć jest możliwość uczestniczenia w rozprawie administracyjnej (§ 9 ust. 1 UVPG i § 73 ust. 6 VwVfG). W rozprawie administracyjnej zadawać pytania mogą jednak tylko osoby, które wcześniej zgłosiły pisemnie swoje uwagi. W ramach rozprawy administracyjnej urząd prowadzący postępowanie uzyskuje też dodatkowe wyjaśnienia potrzebne do podjęcia rozstrzygnięcia. Przyjmuje też od zgłaszających dodatkowe uwagi

i wnioski, które powinny być przeanalizowane przy wydawaniu pozwolenia. Taka forma, w przeciwieństwie do pisemnego składania uwag pozwala na wyjaśnienie nieporozumień, bezpośrednio uzyskanie wyjaśnień, podkreślenie stanowiska. W przypadku zatwierdzania dokumentów strategicznych rozprawa administracyjna rzadko ma miejsce (§§ 9-11 ROG w powiązaniu z art. 8a BbgLPV). W niemieckim prawie administracyjnym stosowane są pewne warunki (prekluzje), które uzależniają możliwość skorzystania ze środków odwoławczych na późniejszym etapie od terminowego składania uwag i zastrzeżeń przez społeczeństwo. Te prekluzje zostały jednak przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości uznane za niezgodne z prawodawstwem UE w odniesieniu do art. 11 Dyrektywy 2011/92/UE i art. 25 Dyrektywy 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola) i w chwili obecnej są zmieniane (wyrok ETS z 15.10.2015 – C-137/14).

Udział organów i terminy

Niemieckie prawo nie określa terminu na przeprowadzenie oceny oddziaływania na środowisko, ale określa czas potrzebny na uzyskanie zezwolenia, w ramach którego prowadzona jest ooś. Dla przykładu procedura uzyskania pozwolenia emisyjnego, w ramach której przewidziany jest udział społeczeństwa powinna zakończyć się w terminie 7 miesięcy z ewentualną możliwością jego (§ 10 ust. 6A BImSchG). Organy mają z reguły miesiąc czasu na przedstawienie swoich opinii w ramach procedury wydawania pozwolenia. Inaczej jest w przypadku opiniowania planów i programów, gdzie stosowany termin ulega wydłużeniu np. do 2 miesięcy, a w przypadku przyjmowania planów regionalnych (§§ 9 do 11 ROG w powiązaniu z § 2 ust. 3 Reg BkPIG). W odróżnieniu od polskich regulacji w Niemczech, w Brandenburgii o konieczności przeprowadzenia procedury ooś (screening) decyduje organ wydający pozwolenie lub zatwierdzający plan bez wcześniejszego uzyskiwania opinii innych organów, jak to wymagane jest polskim prawem. Ponadto w Polsce obowiązkowe jest przedłożenie karty informacyjnej przedsięwzięcia, na podstawie której organ stwierdza konieczność przeprowadzenia procedury ooś. Takiego wymogu nie ma w Niemczech. Dlatego, dla niektórych inwestycji ubiegających się o pozwolenie na emisje (farmy wiatrowe) wraz z powiadomieniem strona polska otrzymuje bardzo wstępne informacje o planowanej inwestycji, które nie pozwalają na stwierdzenie możliwego oddziaływania transgranicznego i dopiero na etapie scopingu inwestor uzupełnia te dane. Różnice dotyczą też etapu określenia zakresu dokumentacji ooś (scoping). W Brandenburgii stosuje się praktykę, że wszystkie urzędy (ochrony środowiska i ochrony zdrowia) biorące udział

w późniejszym opiniowaniu dokumentacji w ramach wydawania pozwolenia na realizację inwestycji lub zatwierdzania planu są proszone o przedłożenie w formie pisemnej lub ustnej swojego stanowiska. Stanowisko to określa zakres i stopień szczegółowości prowadzonych badań w ramach procedury ooś ze względu na możliwe oddziaływania. W przypadku dużych przedsięwzięć jak i planów oraz programów praktykuje się spotkania mające charakter narad. Spotkanie scopingowe nie jest obligatoryjne, a prowadzone jest często na wniosek zainteresowanego inwestora.

W Polsce organem opiniującym na etapie scopingu jest z reguły tylko organ sanitarny, w przypadku obiektów zlokalizowanych na morzu również dyrektor urzędu morskiego. Zasięganie opinii na etapie scopingu przez inne organy ochrony środowiska ma miejsce wtedy, gdy organem prowadzącym postępowanie ooś jest organ inny niż rdoś i GDOS. Etap scopingu jest prowadzony dla każdej inwestycji, która nie podlega obligatoryjnej ooś lub może oddziaływać na terytorium drugiego państwa i kończy się wydaniem postanowienia.

W przypadku procedury transgranicznej ooś prowadzonej dla dużych, budzących wiele kontrowersji inwestycji poważne wyzwanie stanowi przekazywanie dużej liczby stanowisk różnych organów w języku obcym. Dodatkowo utrudnieniem stanowi fakt, że czasem stanowiska tych organów są w pewnych kwestiach rozbieżne. Dlatego koordynowanie przekazania stanowisk przez jeden organ wiodący strony narażonej usprawniłoby współpracę w tym zakresie.

Procedura odwoławcza

W odróżnieniu od niemieckiego prawodawstwa polskie przepisy umożliwiają złożenie odwołania od wyniku postępowania ooś, wydanego w formie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, w terminie 14 dni od momentu jej doręczenia lub ogłoszenia do organu II instancji (art. 142 i 129 § 1 kpa). Organ II instancji jest zobowiązany do rozpatrzenia sprawy w postępowaniu odwoławczym nie później niż w ciągu miesiąca od dnia otrzymania odwołania (art. 35 § 4 kpa). Termin na złożenie skargi przez stronę niezadowoloną z rozstrzygnięcia organu II instancji do wojewódzkiego sądu administracyjnego wynosi 30 dni, następnie w ciągu kolejnych 30 dni jest możliwość złożenia skargi kasacyjnej do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Prawo do wniesienia odwołania od decyzji organu I instancji przysługuje stronom postępowania oraz podmiotom występującym na prawach stron np. organizacjom ekologicznym.

Niemieckie prawo uwzględnia również możliwość wniesienia odwołania od wyniku przeprowadzonej procedury oos, ale kwestia ta rozpatrywana jest tylko w powiązaniu z wydanym pozwoleniem na realizację inwestycji (§ 3a zdanie 3 UVPG). W większości przypadków zakłada się, że kwestia wystarczającego określenia, przedstawienia, ocenienia i uwzględnienia oddziaływania na środowisko może zostać oceniona tylko jako element proceduralny razem z pozwoleniem na realizację przedsięwzięcia w przeciwnym razie nie występuje żadne subiektywne prawo do jego kontroli (§ 44a VwGO). Jednakże wyrok ETS z dnia 7.11.2013 r. – C-72/12, w którym stwierdzono, że niewłaściwe przeprowadzenie oos obejmujące błędy w przeprowadzeniu procedury z udziałem społeczeństwa może stanowić podstawą do uchylenia decyzji, skutkowałam zmianami w tym zakresie w niemieckiej Ustawie w sprawie środków prawnych w sprawach z zakresu ochrony środowiska (§ 4 ust. 1 UmwRG). Uwzględnione zostały również inne wady proceduralne, które wpływają na uchylenie decyzji administracyjnej. Od decyzji można się odwołać w terminie jednego miesiąca za pośrednictwem organu właściwego do wydania tej decyzji. Odwołanie od decyzji II instancji składa się również w ciągu miesiąca do sądu administracyjnego, częściowo już w pierwszej instancji do wyższego sądu administracyjnego (Oberverwaltungsgericht) (§ 48 ust. 1 VwGO). Od decyzji I instancji wyższego sądu administracyjnego przysługuje odwołanie składane do wyższego sądu administracyjnego danego kraju związkowego, a w dalszej kolejności postępowanie rewizyjne przed Federalnym Sądem Administracyjnym. Dotychczasowe orzecznictwo wskazuje, że też w przypadku organizacji ekologicznych musi mieć miejsce tzw. subiektywne naruszenie prawa. Taka interpretacja została jednak uznana za niezgodną z prawodawstwem europejskim (§ 2 ust 1 pkt 1 i ustęp 5 zdanie 1 pkt 1 UmwRG, orzeczenie ETS z 12.5.2011 – C-115/09) i w stosunku do prawnie uznanych organizacji ekologicznych nie jest wymagane udowodnienie naruszenia interesu prawnego skarżącego.

Inne ważne czynniki w udziale w transgranicznej ocenie oddziaływania na środowisko

Oprócz wzajemnego poznania podobieństw i różnic w przebiegu procedury oos w Polsce i w Niemczech istotnymi kwestiami jest zapewnienie wysokiej jakości tłumaczenia przekazywanej dokumentacji. Tłumacz podejmujący się zlecenia tego zadania oprócz znajomości przepisów prawnych w zakresie oos powinien znać różnice w terminologii pojęć polskich i niemieckich. Przykładowo nie można stosować zamiennie wyrażenia „ocena

oddziaływania na środowisko” ze „strategiczną oceną oddziaływania na środowisko”, gdyż oznacza to zupełnie inną procedurę i etap w procesie planowania inwestycyjnego. Pojęcie raport środowiskowy w języku niemieckim (Umweltbericht) jest stosowany zarówno do określenia dokumentacji przedstawiającej wpływ na środowisko przedsięwzięcia jak i założeń dokumentów strategicznych. W języku polskim natomiast termin ten używany jest tylko i wyłącznie w przypadku dokumentowania wpływu przedsięwzięcia na środowisko. W strategicznej procedurze oś w Polsce mamy do czynienia z dokumentacją określaną terminem „prognoza oddziaływania na środowisko”. W jednym z postępowań transgranicznych istotne konsekwencje i konieczność wystosowania sprostowań miało przetłumaczenie w piśmie na język niemiecki terminu obwieszczenie informacji o wyłożeniu dokumentacji (Bekanntgabe) jako podanie do wiadomości decyzji końcowej (Bekanntmachung).

5. Podsumowanie

Mimo iż oba kraje Polska i Niemcy są zobligowane do transponowania tych samych dyrektyw unijnych w zakresie oś to jak wskazuje powyższy artykuł sposób ich transpozycji wykazuje wiele różnic. Ponieważ procedura oś w kontekście transgranicznym wymaga ścisłej, wieloetapowej współpracy to wzajemna znajomość przepisów w tym zakresie staje się niezbędna.

Podstawy prawne i struktury administracyjnego w ustroju centralistycznym, który obowiązuje w Polsce są również w transgranicznej procedurze oś bardziej przejrzyste i zrozumiałe niż w systemie federalnym Niemiec, w którym kraje związkowe posiadają własne kompetencje w zakresie stanowienia prawa i organizacji struktur administracyjnych. Kluczową kwestią jest fakt, że w Polsce postępowanie oś jest samodzielną procedurą administracyjną, a w Niemczech jest to element proceduralny zintegrowany w procedurę wydawania pozwolenia na realizację inwestycji. W rezultacie prowadzi to w Niemczech do rozdzielenia kompetencji w zakresie prowadzenia oceny oddziaływania na środowisko. Zaletą takiego podejścia jest jednak wydawanie tylko jednej decyzji obejmującej oś i pozwolenie na realizację inwestycji lub przyjęcie planu lub programu. Skutkuje to oszczędnością czasu oraz tym, że sprawę prowadzi tylko jeden urząd. W Polsce terminy przewidziane na udział społeczeństwa i organów w procedurze oś są zdecydowanie krótsze, nie mniej jednak odnoszą się tylko do jednego

etapu w procesu inwestycyjnym. W Niemczech ciągle jeszcze nie jest powszechnie przyjęta a stosowana w polskiej administracji elektroniczna forma zgłaszania uwag i wniosków w ramach procedury z udziałem społeczeństwa. Z kolei rozprawy administracyjne w Polsce organizowane są znacznie rzadziej niż w Niemczech. Jeśli chodzi o obowiązek przeprowadzenia oos to różnice w obu systemach prawnych są nieznaczne. Specyfiką polskiego systemu nieznaną w Niemczech jest fakt, że do przeprowadzenia analizy na etapie screening inwestor przedkłada kartę informacyjną. Elementem, który jest charakterystyczny dla oos w Polsce jest zasięgnięcie opinii ciał opiniodawczych jakimi są komisje ds. ocen oddziaływania na środowisko. Jako szczególnie istotne w procedurze transgranicznej uznaje się zapewnienie dobrej jakości tłumaczenia dokumentacji w celu uniknięcia poważnych nieporozumień.

Należy zaznaczyć, że z powodu wymagań językowych, prawnych i instytucjonalnych współpraca transgraniczna w ramach procedur oos stanowi duże wyzwanie dla instytucji w niej uczestniczących. Wychodząc z założenia, że procedury transgraniczne wymagają dodatkowego nakładu czasu i zaangażowania to jednak w dłuższej perspektywie udział w tych procedurach daje wymierne korzyści. Z jednej strony poszerza wiedzę z zakresu regulacji i rozwiązań prawnych w systemie oos i ochronie środowiska stosowanym w innym kraju, co stanowi podstawę do wprowadzenia usprawnień i nowych rozwiązań. Uczestnicząc w procedurach transgranicznych wyraźniej dostrzega się i rozumie własne podstawy działania. Uzyskane informacje jak również możliwość poznania partnerów stanowi prawdziwe ubogacenie dla uczestników procedury.

Literatura

Spis aktów prawnych

- AbfG – *Gesetz zur Förderung der Kreislaufwirtschaft und Sicherung der umweltverträglichen Bewirtschaftung von Abfällen (Kreislaufwirtschaftsgesetz - KrWG)* - *Ustawa o unikaniu i unieszkodliwianiu odpadów z dnia 24 lutego 2012 r.* (niemiecki dziennik urzędowy BGBl. I S. 212 ze zm.)
- BbgLPV - *Gesetz zu dem Landesplanungsvertrag z 6 kwietnia 1995 r. - Traktat o wspólnym planowaniu przestrzennym dla krajów związkowych Berlina i Brandenburgii z dnia 13 lutego 2012 r.* (dziennik urzędowy Kraju Brandenburgia GVBl.I/12, nr. 14 ze zm.)

- BlmSchG - *Bundesimmissionschutzgesetz – Ustawa o ochronie przed szkodliwymi oddziaływaniem emisji z dnia 17 maja 2013* (niemiecki dziennik urzędowy BGBl. I S. 1274 ze zm.)
- Kpa - *Kodeks postępowania administracyjnego z dnia 14 czerwca 1960 r.* (Dz.U.2016.23)
- LuftVG - *Luftverkehrsgesetz - Ustawa o transporcie lotniczym z dnia 10 maja 2007 r.* (niemiecki dziennik urzędowy BGBl. I S. 698 ze zm.)
- RegBkPlG - *Gesetz zur Regionalplanung und zur Braunkohlen- und Sanierungsplanung - Ustawa o planowaniu regionalnym i planowaniu wydobycia węgla brunatnego i rekultywacji z dnia 8 lutego 2012 r.*, (dziennik urzędowy Kraju Brandenburgia, GVBl.I/12, Nr. 13 ze zm.)
- ROG - *Raumordnungsgesetz -Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 22. grudnia 2008 r.* (niemiecki dziennik urzędowy BGBl. I S. 2986 ze zm.)
- UmwRG - *Gesetz über ergänzende Vorschriften zu Rechtsbehelfen in Umweltangelegenheiten nach der EG-Richtlinie 2003/35/EG (Umwelt-Rechtsbehelfsgesetz) - Ustawa w sprawie środków prawnych w sprawach z zakresu ochrony środowiska 8 kwietnia 2013* (niemiecki dziennik urzędowy BGBl. I S. 753 ze zm.)
- UVPG - *Gesetz über Umweltverträglichkeitsprüfung - (federalna) Ustawa o ocenach oddziaływania na środowisko z dnia 24 lutego 2010 r.* (niemiecki dziennik urzędowy BGBl. I S. 94 ze zm.)
- VwVfG – *Verwaltungsverfahrensgesetz - Kodeks postępowania administracyjnego z dnia 23 stycznia 2003* (niemiecki dziennik urzędowy BGBl. I S. 102 ze zm.)
- WHG - *Wasserhaushaltgesetz Ustawa o gospodarce wodnej z dnia 31 lipca 2009 r.* (niemiecki dziennik urzędowy BGBl. I S. 2585 ze zm.)
- VwGO - *Verwaltungsgerichtsordnung – Rozporządzenie o postępowaniu przed sądami z dnia 19 marca 1991 r* (niemiecki dziennik urzędowy BGBl. I S. 686 ze zm.)

Wyroki Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości:

- z dnia 12.5.2011 – C-115/09 źródło internetowe stan na 26.07.2016 r. (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:62009CJ0115&from=EN>)
- z dnia 7.11.2013 r. – C-72/12 źródło internetowe stan na 26.07.2016 r. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62012CJ0072:DE:HTML>)
- z dnia 15.10.2015 – C-137/14 źródło internetowe stan na 26.07.2016 r. (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:62014CA0137&from=PL>)

Abstract: The issue of the article is to present the major differences and similarities in Polish and German system of environmental impact assessment (EIA) for project and strategic environmental impact assessment (SEA) for documents. Such information is of high importance for effective conduction of the EIA and SEA procedures in the transboundary context between Poland and Germany, which influences the investment process. The differences include not only legal aspects, but furthermore correspond to the administrative culture and language differences.

